

УДК 346.5.338.43.02

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1204365>

В.В. РОВНИЙ,

викладач кафедри господарського, трудового права та цивільно-правових дисциплін Міжрегіональної Академії управління персоналом, м. Київ, Україна; e-mail: victor.rovnuy.ta@gmail.com;

ОРГАНІЗАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОРАДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД

V.V. ROVNYU,

Lecturer, Chair of Economic, Labor Law and Civil Law Disciplines, Interregional Academy of Personnel Management, Kijv, Ukraine; e-mail: victor.rovnuy.ta@gmail.com;

ORGANIZATION OF AGRICULTURAL ADVISORY ACTIVITIES: INTERNATIONAL LEGAL EXPERIENCE

На сьогодні Україна є потужним експортером сільськогосподарської продукції. Однак подальший розвиток вітчизняного агропромислового комплексу, підвищення ефективності виробництва продукції та конкурентоздатності її на світовому ринку потребують передусім ефективних управлінських рішень, а отже – розвитку вітчизняної системи дорадництва.

Нові технології виробництва, торгівлі, управління, зазвичай досягають сільського господарства з суттєвою затримкою. Можливо тому, що сільське господарство є одним з найдавніших видів діяльності людини, а можливо тому, що концентрація населення в сільській місцевості значно нижча, ніж у містах, і за виключенням розвинених країн світу рівень інформаційної інфраструктури в сільській місцевості є нижчим, але підходи до сільськогосподарського виробництва характеризуються високою інерційністю мислення.

В ідеалі дорадчі служби мають бути своєрідним каталізатором впровадження найсучасніших технологій як організаційно-правового, так і технологічно-виробничого характеру в сільській місцевості, сприяти просуванню досягнень сукупності наук, їх органічній адаптації в сільській спосіб життя. На практиці ж, незважаючи на те, що рівень розвитку, економічний стан, законодавство, державний устрій у кожній країні має свої особливості, дорадчі служби у всьому світі націлюють свої дії на досягнення однакової мети: допомога у підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва та рівня життя в сільській місцевості, що реалізується шляхом надання інформації, практичних консультацій і

навчання сільськогосподарських товаровиробників і сільського населення.

Аналіз особливостей реалізації дорадчої діяльності в різних країнах має сприяти кращому розумінню вітчизняного стану справ та дозволить нам знайти шляхи подальшої оптимізації системи сільськогосподарського дорадництва з меншими зусиллями. Тому метою статті є огляд становлення сільськогосподарської дорадчої діяльності в різних країнах світу та сучасного іноземного й міжнародного правового регулювання цієї діяльності. Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі організації сільськогосподарської дорадчої діяльності Великобританії та США крізь призму доречності використання їх досвіду в Україні.

Тим чи іншим аспектам становлення та розвитку дорадництва присвячені численні праці ряду вітчизняних вчених, зокрема таких, як: М.А. Брусенко, Т.П. Кальна-Дубінюк, І.Т. Кіщак, В.В. Клочан, І.М. Криворучко, М.Ф. Кропивко, І.П. Кудінова, М.І. Лобанов, П.М. Макаренко, М.Й. Малік, Л.О. Мармуль, С.П. Повна, П.Т. Саблук, С.О. Юшин.

Неодноразово тема розвитку дорадництва останніми роками підіймалася на рівні міжнародної співпраці. Так, стаття 404 проекту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами передбачає, що співробітництво у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплюватиме, серед іншого, й таку сферу, як просування системи дорадництва до виробників сільськогосподарської продукції [1].

Однак, реформаційні процеси у вітчизняному агропромисловому комплексі та євроінтеграційні

прагнення України потребують комплексного дослідження становлення сільськогосподарської дорадчої діяльності в різних країнах світу, в тому числі – з точки зору права.

Історія появи і розвитку дорадчої діяльності в світі нерозривно пов'язана з історією становлення цивілізації. Так, перші документальні відомості про консультаційну діяльність у сільському господарстві можна віднести ще до 1800 року до нашої ери, про що свідчать глиняні таблички, які містять поради по зрошенню сільськогосподарських культур і боротьбі з гризунами, знайдені археологами в Іраку (у давнину – територія Месопотамії), а ієрогліфи на єгипетських колонах, дають рекомендації із захисту посівів від повеней [2].

Виникнення писемності стало важливим фактором у розвитку діяльності з поширення накопичених знань у сфері сільського господарства. Хоча небагато стародавніх рукописів дійшло до наших днів, відомо, що самі ранні з них були написані ще в Древній Греції й Фінікії. Пізніше, деякі з них були переписані римськими авторами. Деякі латинські письмена, створені в період з II століття до н.е. по IV століття н.е. описували практичні рекомендації з ведення сільського господарства. Вони склалися й поширювалися серед землевласників Римської імперії для того, щоб допомогти їм зберегти й підвищити доходи [3, с.7–8].

Приблизно в цей же час окремі форми сільськогосподарського консультування виникають у Китаї. Предметом турботи держави, скарбниця якої істотно залежала від земельних податків, стало підвищення доходів землевласників і орендарів земель шляхом поширення прогресивних за тих часів технологій. Як зазначає Н.В. Акканіна, перший трактат, написаний в Китаї, що датується 535 р. н. е., називався «Цінні технічні прийоми або Селянство», містив рекомендації землевласникам щодо того, як підвищити свій добробут за допомогою підвищення рівня агрономічних знань орендарів. За часів правління династій Сун і Юань (960–1368 рр.) склалася система державного управління, в якій ключову роль стали грати місцеві органи влади. Це дозволило удосконалити розпочату раніше дослідницьку роботу і значно розширити її, що зумовило активний розвиток шовківництва в Китаї [3, с.8].

Поява перших аграрних консультаційних служб сучасного типу в західній літературі відноситься до 1845 року, коли в Ірландії почався голод через масове поширення захворювання

картоплі (картопля становила основу раціону сільського населення Ірландії). У відповідь на критичну ситуацію британський намісник в Ірландії граф Кларендон наказує ірландському королівському сільськогосподарському суспільству організувати практичне навчання фермерів для підвищення культури землеробства й переорієнтації на вирощування альтернативних картоплі культур [2].

В той же час, на думку окремих дослідників, система дорадництва у сучасному розумінні зародилася в XIX столітті в Англії – у ході промислової революції, коли почали з'являтися перші фабрики, а конкуренція змусила підприємця вдосконалювати методи управління. Так у 1867–1868 роках у Кембриджському університеті були зроблені перші практичні спроби поширення нових знань [4, с.79]. Схема виявилася ефективною на практиці й привернула увагу уряду Німеччини. До кінця XIX сторіччя ідея створення системи поширення сільськогосподарських знань була підтримана в Данії, Голландії, Італії, Франції, Швейцарії, на більшій території Австро-Угорської імперії й у Росії [3, с.10].

На початку XX ст. дорадництва набуло ще більшого поширення. З'явилися перші професійні дорадники та дорадчі служби. У 20–30-ті роки XX століття після «великої депресії» система дорадництва поширилася на промислово розвинуті країни світу. Перша консалтингова фірма («Служба ділових досліджень») з'явилася на початку XX ст. в Чикаго. Пізніше соціолог Елтон Мейо своїм відомим готорнським експериментом започаткував розвиток мотиваційних концепцій управління персоналом, а вже у 1925 році Джеймс О. Мак-Кінсі організував консалтингову фірму, яка надавала фінансово-аналітичну та бухгалтерську допомогу [5, с.7].

У першій половині XX століття більшість розвинених країн створили дорадчі служби, які підтримувалися їх урядами. Наступними етапами поширення дорадництва в країнах світу можна вважати післявоєнну глобалізацію економіки (після 1945 р.) та перехід до ринкової економіки країн колишнього соцтабору (після розпаду СРСР в 1991 р.).

На сьогодні, Регламент № 73/2009 Ради ЄС передбачає обов'язкову наявність у держав-членів ЄС системи консультування фермерів, яка повинна допомагати їм в отриманні більшої інформації з метою відповідності стандартам високоякісного, сучасного сільського господарства [6].

Найбільш характерною є аграрна дорадча служба в Польщі, яка бере свій початок з перших

років ХХ століття. Так, у 1907 відділ Землеробських Кружків у Варшаві закликав перших аграрних інструкторів (1913 р. – 80 осіб, 1918–1919 р. – 200 осіб, 1935 р. – 1500 осіб), дорадча робота яких, була пов'язана стисло з різними формами освітньої роботи на селі, в тому з різними формами позашкільної освіти, до яких зарахувати можна: агрошколи і початкові школи на селі; рух землеробського (теорія практика) пристосовування; кореспонденційне навчання; суспільна робота – освітня сільських організацій [7].

Створення та функціонування сільськогосподарської дорадчої служби (землеробського дорадництва) в Польщі регулюється Законом «Про структуру землеробського дорадництва» (Ustawa «O jednostkach doradztwa rolniczego») від 22.10.2004 р., яким визначається організація, завдання і принципи дії суб'єктів землеробського дорадництва [8].

У деяких країнах децентралізація прийняла форму передачі відповідальності в сфері аграрного консалтингу на користь приватного сектору, як правило, фермерських і неурядових організацій. У Данії й Швеції консультаційну підтримку аграріїв здійснюють фермерські асоціації, частково фінансовані з державного бюджету. Неурядові організації виявилися ефективними в обслуговуванні малих фермерських господарств і виробників, що здійснюють діяльність на віддалених територіях, особливо в таких країнах як Буркіна-Фасо, Малі, Сенегал, Еквадор, Болівія, Таїланд, Філіппіни [9, с.28].

Серед розвинених країн найбільш успішним прикладом децентралізації є кооперативна система консультування США, що фактично є класичною «університетською моделлю» сільськогосподарського консультування, за якою дорадчі служби створюються і функціонують як структурні підрозділи вищих навчальних закладів. Дана модель представлена трьома взаємозалежними рівнями: федеральним, рівнем штату («land-grand» університети) і графства. Всі три рівні вносять свій внесок у фінансування й розробку програм «extension».

Так, у США за програмами сільськогосподарського дорадництва працює близько 12 тисяч фахівців і 3 мільйони дорадників-добровольців [10, с.33].

Важливо, що такі служби займаються не тільки проблемами сільгоспвиробництва, але й розвитком економіки сільської місцевості, розвитком сільської сім'ї та молодіжними програмами (навчання, трудова діяльність, клуби), природними ресурсами і охороною довкілля,

інформаційними технологіями і дистанційним навчанням. Крім того – питаннями правильного харчування і збереження здоров'я сільського населення. В основу їх діяльності закладено принцип: чим краще буде жити і працювати фермер на місці, тим краще буде всім іншим. Зміст поняття «система «Extension» в США визначається як «поширення знань та інших ресурсів до людей, які знаходяться поза межами студентського містечка» [11].

Унікальність системи дорадництва в США полягає в поєднанні багаторівневої структури з автономністю її складових.

Вищий – федеральний (державний) рівень, складає Департамент сільського господарства; програми дорадництва на рівні штатів (що, дорівнює обласному рівню в Україні), належать до сфери управління сільськогосподарських університетів; реалізація системи дорадництва на рівні округу (відповідає районному рівню) здійснюється дорадниками.

Таким чином, Центральний апарат служби «Extension» входить до складу Департаменту сільського господарства США (USDA) і працює через університети. Головна функція центрального апарату служби «Extension» полягає в координації роботи партнерів у різних штатах країни. Комплексні групи експертів на федеральному рівні розробляють стратегічні плани з пріоритетних напрямів діяльності: сільськогосподарського виробництва та навколишнього середовища, соціальні й молодіжні програми тощо.

Департамент сільського господарства укладає контракт з університетом штату, згідно з яким університету виділяються відповідні фонди для забезпечення функціонування служби «Extension». Університети визначають проректорів з «Extension», мають відділення з навчальної і наукової діяльності та розгалужену мережу офісів для впровадження у штаті програм «Extension». Співробітники університетів можуть займатися діяльністю одного, двох або всіх трьох видів: навчальною, науковою та консультаційною.

Фінансується служба «Extension» США з федерального бюджету і бюджетів штатів та округів, має гранти і спонсорську допомогу. На ці програми витрачається близько 1,5 млрд. доларів щорічно (третину виділяє Конгрес, більше як 45 % надходить від штатів, решта – з районних бюджетів, які можуть складатися також із різноманітних грантів, приватних пожертвувань тощо) [10, с.33]. При цьому, розподіл фінансування розподіляється: 25 % – департамент сільського

господарства США, 40 % – уряд штату, 35 % – уряд округу [12, с.34].

Як будь-яка модель, служба «Extension» США має свої переваги та недоліки. До переваг слід віднести: можливість використання матеріально-технічної (навчальні приміщення, дослідні й наукові лабораторії) та методичної баз навчальних закладів; авторитет аграрних вузів і тісні зв'язки з підготовленими ними випускниками; досвід і висока кваліфікація професорсько-викладацького й наукового персоналу факультетів, кафедр і лабораторій; широкі зв'язки навчальних закладів із науковими, адміністративними, комерційними та іншими організаціями, а також сільськогосподарськими підприємствами; значно вищий рівень довіри товаровиробників до консультантів, викладачів і фахівців служб, не пов'язаних безпосередньо з адміністративним апаратом, ніж до чиновників.

До недоліків такої моделі слід віднести її залежність від адміністрації університету під час вирішення фінансових питань, якщо вона не має власного розрахункового рахунку і достатньої незалежності. Але цей недолік, у випадку адаптації моделі для України, можна віднести і до переваг, оскільки в університетах України чітко відпрацьований контроль за цільовим використанням бюджетних коштів. Інших, явно виражених недоліків, така модель не має. Ряд вітчизняних фахівців уже зазначали на доречності запровадження такої моделі [13, с.75]. Наразі це питання лишається дискусійним.

У більшості країн Європи сільськогосподарські дорадчі служби працюють на приватних засадах, користуючись державною підтримкою через відповідні урядові програми, які спрямовуються на розвиток фермерства. В свій час вони створювалися державою, функціонували за рахунок бюджетних коштів, але з часом приватизувалися.

Так, наприкінці 90-х років XX століття було приватизовано дорадчу службу (ADAS) Англії і Уельсу. Згадана Державна (урядова) служба (агентство) сільськогосподарських консультацій і наукових досліджень (ADAS, ANDA), заснована Міністерством сільського господарства, рибальства й продовольства (МСГРП) і діюча в системі МСГРП, була створена в 1944 році як Національна консультаційна служба (NAAS) [14, с.28]. Правовою підставою для створення служби послугував Сільськогосподарський Акт, 1944 (Agriculture (Miscellaneous Provisions) Act, 1944), ухвалений урядом Великої Британії 27.07.1944 р. [15]. Даний Акт був покликаний забезпечити

створення Національної сільськогосподарської консультативної служби, а також спрямований на збільшення ресурсів сільськогосподарської іпотечної корпорації і Шотландських корпорації цінних паперів.

У 1971 році NAAS було поєднано з іншими технічними службами Міністерства сільського господарства, рибальства і продовольства (MAFF) і утворено службу Сільськогосподарського розвитку та консультаційних послуг (ADAS). У 1997 році Уряд запропонував ADAS для продажу через тендерний процес, і продав його через Організацію управління активами з підтримкою венчурного капіталу [16, с.3]. Таким чином, відбулася приватизація служби ADAS.

Приватну консультаційну службу ADAS становлять різноманітні консультаційні фірми – від великих багатофункціональних фірм до дрібних вузькоспеціалізованих. Сфера діяльності ADAS – сільськогосподарська пропаганда, надання консультаційних послуг, дослідження й розробки для розвитку харчової промисловості, фермерства, землеробства й індустрії відпочинку по всій Англії й Уельсу, адміністративна робота, що виконується за замовленням уряду.

Світовий досвід засвідчує потребу у становленні дієвої аграрної дорадчої служби як механізму підтримки сільськогосподарського виробництва. Узагальнюючи досвід закордонних країн у створенні й функціонуванні інформаційно-консультаційних служб, можна констатувати, що на етапі становлення у всіх країнах вони були державними або одержували значну державну підтримку. Досі у світі немає єдиного підходу до оптимальної форми та змісту роботи такої служби. Наразі ж Україна має чудову можливість визначити, яка модель найкраще відповідає її соціально-економічним умовам.

Разом із тим, слід розуміти, що в процесі реалізації проектів міжнародної технічної допомоги та адаптації вітчизняного законодавства й економіки до європейських стандартів, неможливо копіювати моделі дорадчих служб, які функціонують в конкретних соціально-економічних умовах та в середовищі історично сформованої ментальності суспільства тієї чи іншої країни-донора.

Так, приватизація даної галузі, як це сталося в Англії й Уельсі і як це може видатися доречним вітчизняним реформаторам, в українських реаліях може призвести до вкрай негативних наслідків і однозначно є недоречною, принаймні – найближчим часом. Натомість запровадження окремих елементів функціонування системи

«Extension» (США), таких як діяльність регіональних дорадчих підрозділів на базі регіональних аграрних ВНЗ, може не лише підвищити ефективність дорадчої діяльності, а й сприяти розви-

тку відповідних навчальних закладів, їх взаємодії безпосередньо з товаровиробниками та роботодавцями для випускників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована із заявою Законом № 1678–VII від 16.09.2014. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
2. Gwyn E. Jones, Chris Garforth. Improving agricultural extension. Rome: FAO, 1997.
3. Акканина Н. В. Основные концепции сельскохозяйственного консультирования : учебно-методическое пособие. ПРОЕКТ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА TEMPUS (TACIS) MP–23199–2002. «Академическая сеть по информационно-консультационной деятельности в Российской Федерации» М., 2004. 86 с.
4. Галич О. А., Сосновська О. О. Сільськогосподарське дорадництво : навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2007. 368 с.
5. Верба В. А., Решетняк Т. І. Організація консалтингової діяльності : навч. посібник. К. : КНЕУ, 2000. 228 с.
6. Регламент (ЄС) № 1337/2011 Європейського Парламенту і Ради від 13 грудня 2011 року про статистичні дані Спільноти щодо багаторітніх культур та про скасування Регламенту Ради (ЄС) № 357/79 та Директиви 2001/109/ЄС Європейського Парламенту і Ради (Текст дотичний ЄЕП).
7. Doradztwo rolnicze. URL: http://sciaga.nauka.pl/index.php/id=index/dept=54/cath=221/sc_id=10712/title=Doradztwo_rolnicze.
8. О једносткач дорадства ролничего. Устава з дня 22 паўдзіяніка 2004 г.// Kancelaria Sejmu. s. 1/13// Dz. U. Nr 251, poz. 2507.
9. Ольховая Г. В. Управленческое консультирование аграрных формирований и пути его совершенствования: дис. ... канд. экон. наук : 08.00.04. Симферополь, 2009. 247 с.
10. Юшин С. О., Брусенко М. А., Повна С. П. Аутсорсинг і дорадництво в аграрному секторі економіки. *Агроінком*. 2007. № 9–10. С. 32–35.
11. Шевченко О., Корінець Р. Сільськогосподарське дорадництво в очікуванні перемін. *Голос України*. 05.03.2003. № 42.
12. Quamar M. K. Modernizing National Agricultural Extension Systems: A Practical Guide for Policy-Makers of Developing Countries. Rome : Food and Agricultural Organization of the United Nations, 2005. 69 p.
13. Кулаєць М. М., Безкровний М. Ф. Законодавче врегулювання надання соціально спрямованих дорадчих послуг вищими аграрними навчальними закладами. *Агроінком*. 2010. № 7–9. С. 74–76.
14. Мурая Л. Консультационные услуги для фермеров в Великобритании. *Экономика сельского хозяйства России*. 1995. № 4. С. 28.
15. Agriculture (Miscellaneous Provisions) Act, 1944. / King's Printer of Acts of Parliament. URL: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1944/28/pdfs/ukpga_19440028_en.pdf.
16. Naswem A. A., Daudu S. and Ejembi E. P.. Legislated Policy as the Basis for Effective Extension Delivery: Lessons from The United Kingdom // *Journal of Agricultural Extension*. 2008. Vol. 12. No 2.

REFERENCES

1. *Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu, z odniyeyi storony, ta Yevropeys'kym Soyuzom, Yevropeys'kym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony* [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand]. Ratyfikovana Zakonom Ukrayiny (16.09.2014 No 1678–7). Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (in Ukr).
2. Gwyn E. Jones, Chris Garforth. Improving agricultural extension. Rome: FAO, 1997 (in En).
3. Akkanina, N. V. (2004). *Osnovnyye kontseptsii sel'skokhozyaystvennogo konsul'tirovaniya: uchebno-metodicheskoye posobiye* [The main concepts of agricultural counseling: a teaching aid]. PROYEKT YEVROPEYSKOGO SOYUZA TEMPUS (TACIS) MP–23199–2002. «Akademicheskaya set' po informatsionno-konsul'tatsionnoy deyatel'nosti v Rossiyskoy Federatsii». Moskva (in Russ.).
4. Halych, O. A., & Sosnovs'ka, O. O. (2007). *Sil's'kohospodars'ke doradnytstvo: navch. posibnyk* [Agricultural advisory: training. manual]. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury (in Ukr).
5. Verba, V. A., & Reshetnyak, T. I. (2000). *Orhanizatsiya konsal'tynhovoyi diyal'nosti: navch. Posibnyk* [Organization of consulting activities: training. manual]. Kyiv: KNEU (in Ukr).
6. Rehlament (YEC) pro statystychni dani Spil'noty shchodo bahatolitnikh kul'tur ta pro skasuvannya Rehlamentu Rady (YEES) No 357/79 ta Dyrektyvy 2001/109/YES Yevropeys'koho Parlamentu i Rady (13.12.2011 No 1337/2011) [Regulation (EC) on Community statistics on perennial crops and repealing

- Council Regulation (EEC) No 357/79 and Directive 2001/109 / EC of the European Parliament and of the Council (13.12.2011. No 1337/2011)]. *Yevropeys'kyy Parlament i Rada* (in Ukr).
7. Doradztwo rolnicze. Retrieved from: http://sciaga.nauka.pl/index.php/id=index/dept=54/cath=221/sc_id=10712/title=Doradztwo_rolnicze (in Pol.).
  8. O jednostkach doradztwa rolniczego. Ustawa z dnia 22 października 2004 r.// Kancelaria Sejmu. - s. 1/13// Dz. U. Nr 251, poz. 2507 (in Pol.).
  9. Ol'khovaya, G. V. (2009). *Upravlencheskoye konsul'tirovaniye agrarnykh formirovaniy i puti yego sovershenstvovaniya* [Management consulting of agrarian formations and ways to improve it]. Kandydats'ka dysertatsiya (08.00.04). Simferopol' (in Russ.).
  10. Yushyn, S. O., Brusenko, M. A., & Povna, S. P. (2007). Aut-sorsynh i doradnytstvo v ahrarynomu sektori ekonomiky [Outsourcing and consulting in the agrarian sector of the economy]. *Ahroinkom*, (9–10). 32–35 (in Ukr).
  11. Shevchenko, O., & Korinets', R. (2003). Sil's'kohospodars'ke doradnytstvo v ochikuvanni peremin [Agricultural Advisory Services awaiting change]. *Holos Ukrayiny*, (42) (in Ukr).
  12. Quamar, M. K. (2005). *Modernizing National Agricultural Extension Systems: A Practical Guide for Policy-Makers of Developing Countries*. Rome : Food and Agricultural Organization of the United Nations (in En.).
  13. Kulayets', M. M., & Bezkrivnyy, M. F. (2010). Zakonodavche vrehulyuvannya nadannya sotsial'no spryamovanykh doradchykh posluh vyshchymy ahrarynymy navchal'nymy zakladamy [Legislative regulation of provision of socially advisory services by higher agricultural educational institution]. *Ahroinkom*, (7–9). 74–76 (in Ukr).
  14. Muraya, L. (1995). Konsul'tatsionnyye uslugi dlya fermerov v Velikobritanii [Consulting services for farmers in the UK]. *Ekonomika sel'skogo khozyaystva Rossii*, (4). C. 28 (in Russ.).
  15. Agriculture (Miscellaneous Provisions) Act, 1944. / King's Printer of Acts of Parliament. Retrieved from: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1944/28/pdfs/ukpga_19440028_en.pdf (in En.).
  16. Naswem, A. A., Daudu, S. & Ejembi, E. P. (2008). Legislated Policy as the Basis for Effective Extension Delivery: Lessons from The United Kingdom // *Journal of Agricultural Extension*. Vol. 12. No 2 (in En.).

Надійшла 21.11.2017

Ровний В. В. Організація сільськогосподарської дорадчої діяльності: міжнародно-правовий досвід. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 5. С. 349–355. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_55.pdf

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1204365>

Досліджені особливості функціонування сільськогосподарської дорадчої діяльності країн світу. На основі аналізу досвіду правового регулювання сільськогосподарської дорадчої діяльності ряду країн (зокрема – Великобританії та США) зроблено висновки стосовно вибіркової доцільності застосування їх надбань у вітчизняних реаліях.

Ключові слова: дорадча діяльність, сільське господарство, міжнародно-правовий досвід, державні програми, приватизація

***

Ровный В.В. Организация сельскохозяйственной совещательной деятельности: международно-правовой опыт

Исследованы особенности функционирования сельскохозяйственной совещательной деятельности стран мира. На основе анализа опыта правового регулирования сельскохозяйственной совещательной деятельности ряда стран (в частности – Великобритании и США) сделаны выводы относительно избирательного целесообразности применения их достижений в отечественных реалиях

Ключевые слова: совещательный деятельность, сельское хозяйство, международно-правовой опыт, государственные программы, приватизация

***

Rovnyy V.V. Organization of Agricultural Advisory Activities: International Legal Experience

The article is devoted to the study of the peculiarities of agricultural advisory activity in the world. The urgency of this topic of research is due to a number of factors, in particular: the high importance of the agro-industrial complex in the Ukrainian economy; the need to stimulate agricultural producers to introduce the latest technologies; the appropriateness of applying the leading foreign experience in regulating the activities of agricultural advisers.

An equally important factor influencing the relevance of the study of this topic is the integration processes. After Ukraine's accession to the WTO and under the terms of the EU-Ukraine association agreement, domestic agricultural producers have

to compete with producers of agricultural products from the leading countries of the world. In the absence of adequate protectionism, effective counseling for commodity producers remains one of the few tools to increase their competitiveness without violating the conditions of international treaties and without using significant financial costs from the state.

The author gives a brief retrospective of the emergence of advisory services in foreign countries, recalling the experience of Mesopotamia, Greece, Phoenicia, the Roman Empire and China. Later, the article analyzes the experience of advising in a number of countries, in particular: Great Britain, USA. The emphasis is laid on the peculiarities of the functioning of advisory institutions in each of the countries listed. In particular, the peculiarity of the UK experience is that the Agricultural Development and Advisory Service (ADAS) were privatized and it is currently operating at the request of the government. The feature of US advisory services is the autonomous, multi-level structure (level – federal, state, district), operating on the basis of universities.

As a result, the author has drawn conclusions about the appropriateness or inappropriateness of the use of this or that experience in Ukraine.

Key words: *advisory activity, agriculture, international legal experience, state programs, privatization*